

Qosimova Jasmina Ilhom qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi

O'zbekiston Milliy Universiteti

xorijiy filologiya fakulteti 3-kurs talabasi

OILAVIY TA'LIM VA UNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Anotatsiya. Maqolada oilaviy ta'limning farzand tarbiyasidagi o'rni, roli va ahamiyati ko'rsatilgan. Uning manbasi, muammo va imkoniyatlari bilan bog'liq masalalar o'rgatilgan

Tayanch tushunchalar. Oilaviy ta'lim, oila xududi, isloxot, tadbir, prinsip, refleks, gen, matsitsa, mo'tabar, fazilat

СЕМЕЙНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ЕГО ОСОБЕННОСТИ

Анотация. В статье рассматривается место, роль и значение семейного образования в воспитании детей. Изучены вопросы, связанные с его источниками, проблемами и возможностями.

Ключевые слова. семейное образование, семейная территория, реформа, мероприятие, принцип, рефлекс, ген, матрица, достоинства, добродетель

FAMILY EDUCATION AND ITS SPECIFIC FEATURES

Annotation. The article highlights the place, role, and significance of family education in child upbringing. It explores issues related to its sources, challenges, dignity.

Key words. family education, family boundaries, reform, event, principle, reflex, gene, matrix, respected, qualities

Dolzarlighi. Maqolada oilaviy ta'limning mohiyati ochib berilgan. Agar oilaviy ta'lim munosib darajada tashkil qilinsa undagi xar bir illat tizimli ta'lim jarayoniga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatmasdan qo'ymasligi asoslab ko'rsatilgan.

Ilmu-iymon qilichu-qalqon

Ma'lumki, xar bir tamaddun, tarixiy jarayon natijasida, -bir tomondan ilm, tafakkur va mexnat ikkinchi tomondan esa tajriba, taxlil va isloxot tufayli barpo bo'ladi.

Albatta isloxotlar jamiyat faoliyatining barcha jabxalarini shu jumladan ta'lim tizimini ham qamrab olishi darkor.

Lekin shu o'rinda ta'kidlab o'tish lozimki, oilaning ta'lim-tarbiya platformasi rasman yoki bevosita ma'orifning tizimli ta'lim strukturasi

tarkibiga kirmaydi. Shu sababli mazkur ziyo maskani talab va normativlar darajasida meyorlanmagan, yani unda:

Kalendar o'quv rejasixam, xatto o'quv rejasining o'zi xam tuzilmasida;

O'quvchi, tarbiyachi muallim va boshqa shu turdagi rasmiy lavozimlar yo'q;

Isloxot, sinov va monitoring nazorati kabi ta'sir instrumentlari ham amalda emas va x.o

Oilaviy ta'limi – oila hududi deb ataluvchi mustaqil anklavda, - asosan ota-onaning sayi-harakatlari bilan amalga oshiriladi.

Oilaviy ta'lim bu nafaqat moddiy dunyo unsurlaridan tashkil topgan fizikaviy makon, balki inson zotiga ma'naviyat, ma'rifat va madaniyat ulashuvchi ilk ta'lim-tarbiya o'chog'idir.

Ona qornidan boshlab tokim maktabgacha bo'lgan ta'sir va ximoya maydoni har bir farzand uchun, -oilaviy ta'limi hisoblanadi.

Bu hududning maqomini quyidagilardan anglab olish mumkin:

Ona qornida to'rt oydan so'ng ta'sirni qabul qiluvchi chaqaloq paydo bo'ladi;

Go'dak ilk bor yorug' olamni o'z ko'zi bilan ko'radi;

Tili chiqib , gapiradi

Dunyo qarashning fundamental ba'zasi shakllana boshlaydi.

Munosabatlar madaniyati va mantiqi vujudga keladi va h.o

Oilaning ilm manbalari :

Ota-ona hamda boshqa yaqin qarindoshlar

Mahalla va muloqotdagi tengdoshlar

Kitob , internet hamda tayyorlov kursklari va h.o

Oilaning individual muhitini yaratuvchi omillar:

Qadriyatlari;

Insoniy munosabatlar madaniyati;

Amaliyotga munosabat : hunar mehnat , sport va h.o

Ota-onaning oilaviy ta'lim doirasidagi asosiy burchlari:

Ta'minotchi : Moddiy va ma'naviy ne'matlar masalasi boyicha ;

Himoyachi : Farzandning jismoniy va qalb dunyosini asrash bo'yicha;

Nazoratchi : Oilaviy ta'lim tadbirlari yuzasidan. . .

Oilaning tub maqsadi :

Farzandning ma'nau va jismonan sog'lom tug'ilishi;

Mukammal ta'lim-tarbiya olib o'sishi

Baxtli-saodatli hayot kechirishi. . .

Oila ta'limi , har bir oilada o'ziga xos turli-tuman , ya'ni individual shaklda amalga oshiriladigan ta'sir va tadbirlar majmuasidan iborat. Lekin , ayni paytda , ularning mazmun mohiyatiga prinsipial mushtaraklik bor. Bu umumlashtiruvchi prinsiplarda akslanadigan haqiqatlarni qisqa lo'nda va eng muhimi sodda ko'rinishda ifodalash mumkin. Zero , haqiqatning asosiy xususiyati bu uning oddiyligida. Insoniyat tarixidagi ulug' mutafakkirlardan bo'lgan Konfutsiy : "Oddiylilik insonning eng yaxshi fazilatlaridan biri " deb ta'kidlagan.(1)

Oilaviy ta'limning faol fazasi ikkita muhim davrni o'z ichiga oladi :

1.Farzandning ona qornidagi chaqaloqlik davri bo'lib , unda oila jamoasi qo'llaydigan asosiy tadbirlarning mazmun-mohiyati taxminan :

"Onaga berganingni oqibatini chaqaloqda topasan !" prinsipiga mos keladi.

Darhaqiqat , ona qornidagi chaqaloq , onaga ko'rsatiladigan har qanday ta'sirni mehrni ham , jabrni ham-birday , to'la-to'kis holida qabul qilib oladi. Chunki , bu davrda mazkur ta'surotlarga qarshi to'siq ham , chaqaloqda himoya refleksi ham mavjud bo'lmaydi.

Bundan esa oila jamoasi uchun kelinni ko'z qorachig'idek avaylab asrash hamda lozim darajada parvarishlash majburiyati ayon bo'ladi. Tadbirkor algoritmi ham shunga qarab tuziladi:

Kelinning jismonan salomatligi , ta'minoti , tinchlik-xotirjamligi , ...

Meyorini saqlagan xolda faqat ijobiy tashqi ta'sirlarga yo'l berish ya'ni: tilovati Qur'on , kitob mutoalasi , do'stona suhbat , sokin musiqa , toza havoda sayr , ...

Chaqaloqning rivojlanish bosqichlari bo'yicha vrach va oila nazorati va x.o

Bu mavzuning o'ziga xos nozik jihatlari bor. Mulohazalarga ko'ra , ularni nafaqat ilmiy jamoatchilik uchun , eng avvalo oilaning taynach muallimlari sanalgan ota-onalar uchun oddiy tilda , lekin o'ziga jalb etuvchi mazmun-mohiyat bilan yoritish maqsadga muvofiqdir.

Saxobiylar Payg'ambar (s.a.v) dan quyidagicha savol so'rashdi:

Yo Rasululloh(s.a.v) bolalarimiz xunuk tug'ilayapti. Buning muammosi nedur ?

Kelinlarga behi yediringlar . Farzandlaringiz chiroyli tug'iladi , deb marhamat qildilar.(2)

Albatta , oila jamoasi bu davrda ona va chaqaloqning tanasi va vujudi bir ekanini , yuraklari esa hamohang urushini aslo unutmasliklari lozim bo'ladi.

2. Go'daklik va bolalik davri. Bolalik-go'daklikdan boshlanadi. Bunday ishchi prinsip: "Yomonini emas-yaxshisini ekan , chunki nimani eksang shuni o'rsan !" shaklida ifodalanishi mumkin. Bu davrda oilaning diqqat e'tibori eng avvalo quyidagi muhim masalalarga qaratilishi lozim bo'ladi:

Mutaxassislarning fikriga ko'ra , go'dak doimo Ota va ayniqsa Onaning mehr muhabbat maydonida bo'lmog'i shart. Chunki bunday ilohiy ne'matni dunyoda boshqa hech bir manba

berolmaydi. Shu o'rinda Peterburg universitetining professori , mashhur psixolog olimi Tat'yana Chernigovskayaning fikrini keltirishni joiz toptik: "Farzand go'daklik chog'ida bog'chaga emas balki ona bag'rida o'sib-ulg'ayishi lozim , chunki faqat Ona uning murg'ak qalbiga muhabbat tuyg'usini uyg'ota oladi. Aynan shu davrda bola onasiga sof tabiiy hissiyot bilan bir umrga bog'lanadi.(3)

Ota-ona o'zida yo'q fazilatlarni farzandiga beraolmaydi. Lekin ehtiyotsizlik yoki kelib chiqadigan oqibatni anglamaslik natijasida-zulm orqali osongina , go'dakni-qalbi majruh nogironga aylantirib qo'yilishi mumkin. Hayotda bu jarohat quyidagicha xarakterlar tufayli sodir bo'lishi qayd etilgan: qo'rqitish , aldash , kamsitish , adolatsizlik qilish , kaltaklash va h.o (4)

Albatta , bu mavzular atroflicha o'rganilgan. Olingan natijalar va chiqarilgan xulosalar ham ahamiyatga sazovordir. Aytaylik , mashhur davlat arbobi , boy aristokrat oila vakili bo'lgan Uinston Cherchil quyidagicha fikrni bildirgan: "Ota-ona farzandiga qilishi mumkin bo'lgan eng katta jabr bu-uni hashamatli hayotda o'stirishidir"(5) . Biz bu xulosani "muhtojlik eng kuchli motivatsiya komfort esa yutuqlarning dushmani , " ma'nosida talqin qilsak ayni haqiqat bo'ladi.

Olimlar tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarning ko'rsatilishicha oddiy bola besh yoshidayoq unga inson sifatida lozim bo'ladigan barcha ma'lumotlar bazasining to'qson foizini o'zlashtirib olishiga ulgurar ekan. Bundan esa ma'naviyat va ma'rifatning ta'mal toshi oila hududida qo'yilishi ravshan bo'ladi. Buyuk rus adibi , donishmand Lev Tolstoyning quyidagi fikri ham yuqoridagi xulosani batamom tasdiqlaydi: "Besh yoshli boladan mengacha atigi bir qadam bor. Ammo yangi tug'ilgan chaqaloqdan o'sha besh yoshli bolagacha son bilan ifodalab bo'lmaydigan qo'rqinchli darajadagi ulkan masofa mavjud"(6)

Shak shubxasiz "ota-onaning farzandiga mehr-muhabbati beqiyos. Ahli ilmlardan ma'lumki , Ona go'dagini dunyoga keltirayotganida jonini garovga qo'yib , o'lim bilan yuzma-yuz olishadi. Agar qazo qilsa shahid bo'ladi. Ota ham bolasi uchun moli-jonini hech ayamaydi.

Hayot esa ota-onadan farzandiga , ayniqsa go'daklik va bolalik davrida mo'tadil ta'lim-tarbiya muhitini yaratib berish bobida ham xuddi ana shunday fidokorlik ko'rsatishlarini talab etadi. Ya'ni har bir ota-ona farzand ustida oilaviy ta'limni munosib tarzda amalga oshirishi uchun o'zining vaqtini , mehnatini va sabrini hech ham ayamaskliklari, shuningdek maxsus tayyorgarlik ko'rishga ham o'zlarida istak va imkon topishlari lozim bo'ladi. Tayyorgarlik jarayoni esa quyidagi tartibda bo'lishi mumkin:

Ijobiy-insoniy sifatlar bo'yicha o'zlarini isloh qilishlari;

Ilmiy jamoatchilik tomonidan tavsiya etilgan minimal bilimni egallash , ya'ni: tegishli adabiyotlar bilan tanishish , malaka kurslarini o'tash , treninglar , ...

Zamonaviy pedagogik tafakkurga asoslanib , ishchi reja tuzib olish va h.o

Ma'lumki , farzandga ota-onadan tabiiy tarzda genlar orqali o'tadigan behisob insoniy xususiyatlar bor:

Bola jismoniy tanasining parametrlari;

Intellekt , xotira , nutq , fikrlash , ta'surot , ...

Instinktlar ... va h.o

Bu xususiyatlarning matritsa , ya'ni gendagi formula holidan inson hayoti dunyosiga transformatsiyalanib , rivojlanish fazasiga o'tishi aynan oila muhitida sodir bo'ladi. Ravshanki , ulardagi fazilat va yoki

Illat sifatleri ham shu muhit bilan bog'liq holda yuzaga chiqadi.

Tizimli ta'lim esa , - oilaviy muhitda kurtak yozadigan bu insoniy sifat va salohiyat novdalarini zamonaviy ilm ne'mati bilan oziqlantirib , balog'atga yetkazadi. Ayni paytda ota-onalarning ta'lim jarayonidagi muallimlik , murabbiylik va menedjerlik malakasi ham tizimli ta'lim manbalari beradigan ilm va odob bilan chuqur bog'liq ekanini unutmaslik lozim.

Shuningdek oilaviy ta'lim orqali farzandga bevosita singdiriladigan juda ko'p insoniy sifatlar ham bor:

Iymon , e'tiqod , sabr , shukur , hayo , adolat , vatanparvarlik , mehnatsevarlik , kamtarlik , poklik , ... va h.o

Bu qatorning davomi juda uzun . Lekin , misol tariqasida qayd qilingan manashu insoniy fazilatlarning o‘zi ham quyidagi qat’iy xulosalarni chiqarishga kifoya qiladi , deb o‘ylaymiz:

Barcha ta’lim turlari o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib , mazkur tizimning poydevorida oilaviy ta’lim bo‘g‘ini joylashgan;

Oilaviy ta’limni munosib darajada tashkil etish nafaqat oila jamoasining balki butun jamiyatning mo‘tabar vazifasi xisoblanadi;

Oilaviy ta’lim beradigan potensial insonning kelajakdagi hayot tarzini hamda jamiyatda egallaydigan nufuzini belgilab beradigan fundamental argumentlardan eng birinchisidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Confucius “The Analekts of Confucius”.”columba University Press”.2007
2. Imom al Buxoriy “Al-jome as-sahih T. , “fan”.1991
3. Т.В.Черниговская. Газета “Психология” Интервью от 13.10.2021
4. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf “Baxtiyor oila”. T. ,Hilol nashr. 2022
5. Winston Churchill ”My Early Life : A Roving Comission. “Augustine’s Press” 2025
6. Л.Н.Толстой “Мои воспоминания” М. , Изд. “Юрайт”.2024